

Groot en klein

Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage en Utrecht zijn qua inwonertal de grootste gemeenten van Nederland. Ook gerekend naar stedelijkheid vinden we deze gemeenten bovenaan. Toch kunnen ook kleinere gemeenten hoog scoren op de stedelijkheidsmaat.

De Nederlandse gemeenten kunnen worden vergeleken naar inwonertal. De verdeling van de gemeenten naar grootte geeft een eerste indicatie van de structuur van een bepaald gebied.

Gemeenten gerangschikt

Als alle gemeenten van Nederland worden gerangschikt naar inwonertal dan zien we dat er slechts enkele grote gemeenten zijn, een beperkt aantal middelgrote en een groot aantal kleine gemeenten. De laatste groep is niet alleen groot in aantal, ook het totale aantal inwoners is aanzienlijk: ruim de helft van de Nederlanders woont in zo'n gemeente. De vier grootste gemeenten, Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage en Utrecht huisvesten daarentegen slechts dertien procent van de bevolking.

Groningen

Per provincie is de verdeling van de gemeenten naar inwonertal ruwweg gelijk aan het landelijke beeld: weinig groot, beperkte tussengroep, groot aantal klein. Mede door de kleinere aantallen is het beeld in de ene provincie wat minder 'vloeiend' dan in de andere. Alleen de provincie Groningen wijkt duidelijk af van het beschreven patroon. In deze provincie ontbreekt een tussengroep en er is slechts één grote gemeente. De uitdrukking 'stad en ommeland' is hier dan ook bij uitstek van toepassing. De stad Groningen steekt met 170 duizend inwoners niet alleen letterlijk boven het omringende land uit. De overige gemeenten in deze provincie tellen geen van alle meer dan 34 duizend inwoners. In de provincie Noord-Holland is het verschil tussen Amsterdam en de overige gemeenten weliswaar ook zeer groot maar nemen gemeenten als Haarlem, Zaanstad, Alkmaar en Purmerend een tussenpositie in.

Provinciehoofdsteden

Bij het sorteren van de gemeenten op volgorde van het aantal inwoners is het opmerke-

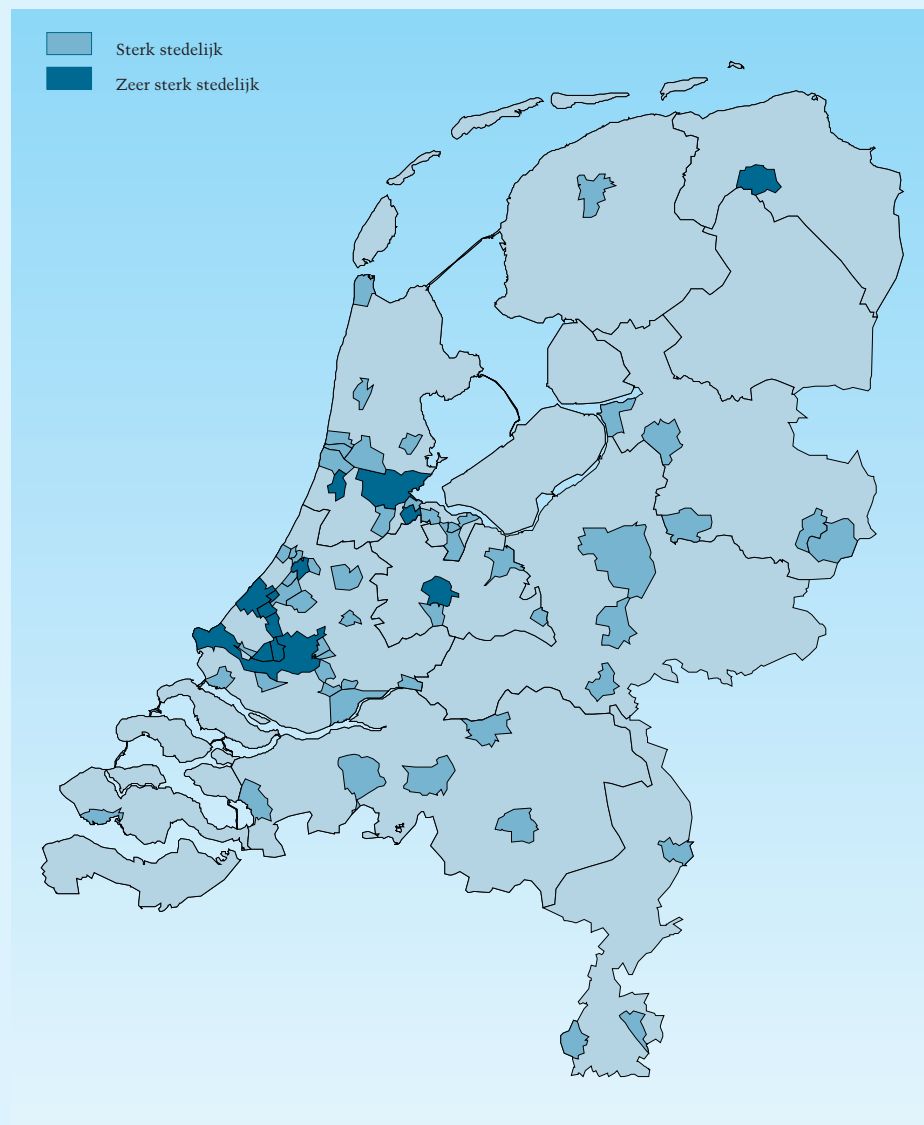
lijk dat in acht van de twaalf provincies de provinciehoofdstad niet de grootste gemeente is. Slechts de gemeenten Groningen, Leeuwarden, Utrecht en Maastricht zijn zowel provinciehoofdstad als de grootste gemeente. Bij Zeeland is het verschil tussen de hoofdstad en de grootste gemeente minimaal. Middelburg, de provinciehoofdstad, had op het peilmoment (1 januari 1999) slechts 49 inwoners minder dan Vlissingen, de grootste gemeente. Bij de andere zeven provincies zijn de verschillen aanmerkelijk groter.

Stedelijkheid

Het aantal inwoners is een belangrijk gegeven voor het beschrijven en vergelijken van gemeenten. Twee gemeenten kunnen echter exact evenveel inwoners hebben en toch een totaal verschillend karakter. Sinds 1992 hanteert het CBS de zogenaamde omgevingsadressendichtheid als maatstaf voor stedelijkheid (opvolger van de aloude typologie van gemeenten naar urbanisatiegraad). Deze maatstaf is gebaseerd op de gemiddelde adressendichtheid binnen een cirkel met een straal van 1 km. Op deze wijze wordt getracht de mate van concentratie van menselijke activiteiten weer te geven. Het aantal adressen in de omgeving, ook buiten de gemeentegrens, is dus maatgevend. Mede hierdoor wordt een gemeente als Rijswijk met 51 duizend inwoners als zeer sterk stedelijk getypeerd. Een gemeente als Hoorn daarentegen met bijna 13 duizend inwoners meer komt niet verder dan het predikaat matig stedelijk. De omgevingsadressendichtheid van Rijswijk is door de ligging (tegen Den Haag, Voorburg en Delft) tweemaal zo hoog als die van Hoorn. ◀

Henk Nijmeijer

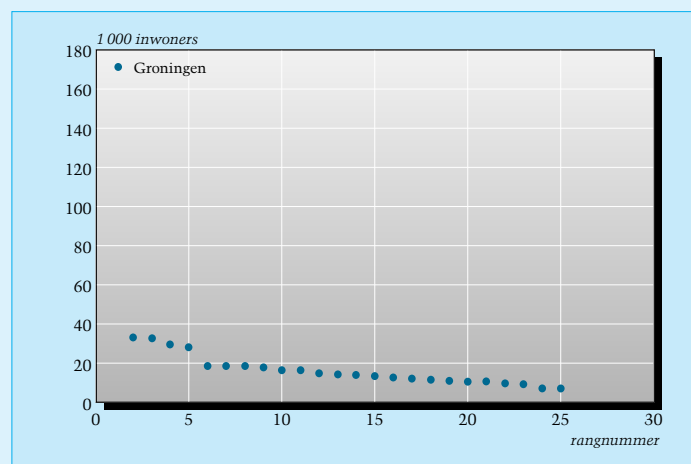
De meest stedelijke gemeenten van Nederland, 1999

Als de Nederlandse gemeenten naar inwonertal op een rij worden gezet van groot naar klein (van Amsterdam met 727 duizend inwoners op nr. 1 tot Schiermonnikoog met 1004 inwoners op nr. 538) ontstaat een grafiek die als het ware 'tegen de assen kleeft': weinig grote gemeenten, een beperkte tussengroep en veel kleine gemeenten. Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage springen er aan de bovenkant uit. Utrecht komt met 230 duizend inwoners nog net voor een tussengroep van 55 gemeenten met een bevolkingsomvang tussen 50 en 200 duizend inwoners. Ten slotte is er de grote groep van 479 gemeenten met minder dan 50 duizend inwoners.

De vier grote steden zijn niet alleen de grootste qua inwonertal, volgens de indeling naar stedelijkheid staan deze gemeenten ook bovenaan. Van de twaalf gemeenten met de hoogste graad van stedelijkheid (zeer sterk stedelijk, met een gemiddelde omgevings-adressendichtheid van 2500 of meer adressen per km²), ligt alleen Groningen buiten de Randstad. De gemeenten met een sterke stedelijkheid (met een gemiddelde omgevings-adressendichtheid van 1500 tot 2500 adressen per km²) zijn eveneens goed vertegenwoordigd in de Randstad. In de provincies Groningen, Drenthe en Flevoland ontbreken gemeenten in deze categorie volledig, Friesland en Zeeland hebben er beide slechts één. ◀

Gemeenten in de provincie Groningen gerangschikt op aantal inwoners, 1999

Gemeenten van Nederland gerangschikt op aantal inwoners, 1999

